

Professor Bruce Kapferer, Institutt for sosialantropologi, UiB.
FOTO: KIM E. ANDREASSEN

PROTESTER I SPANIA: Demonstrantene Los Indignados opprettet teltleir på Puerta Del Sol i hjertet av Madrid i 2011–12. FOTO: JAN SOCHOR/NTB SCANPIX

PROTESTER I MOSAMBIK: Forskningsprosjektet Egalitarianism: Forms, Processes, Comparisons skal se på nye sosiale bevegelsers rolle i likhetsdebatten. Her kaster en gutt et bildekk under gateopptøyer i Mosambiks hovedstad Maputo i 2010. FOTO: ZUMA PRESS/NTB SCANPIX

Knuser myter om likhet

Med sitt nye forskningsprosjekt utfordrer UiB-professor Bruce Kapferer tankene om likhet slik vi kjenner dem fra Rousseau, Marx og andre samfunnsfilosofiske gudfedre. **TEKST** KIM E. ANDREASSEN

L ikhetstenkning og frigjøringskamper har alltid vært en del av menneskets historie, men ikke nødvendigvis i form av den moderne vestlige forståelsen som oppsto med tenkere som Jean-Jacques Rousseau under opplysningstiden.

Har de gamle klassikerne gått ut på dato? Var de for smale i sin tilnærming til likhet? Professor Bruce Kapferer ved Institutt for sosialantropologi mener at tiden er overmoden for å se på de rådende paradigmer for likhet og sosial omfordeling.

Den australske antropologen leder det fem-årige prosjektet *Egalitarianism: Forms, Processes, Comparisons*, som skal studere ulike former for likhetsforståelse og frigjøringsbevegelser i verden.

– Egalitarianisme handler ikke nødvendigvis om individuelle rettig-

heter, men om muligheten for mennesker til å delta i samfunnet, og for å forbedre sin egen eksistensbetingelse på flere områder, sier Bruce Kapferer.

– Mange av disse egalitære bevegelsene faller ikke nødvendigvis inn under klassiske euro-amerikanske oppfatninger av likhet og ulikhet. De trenger å bli utforsket!

Frigjørende paradokser

Antropologiprofessoren nevner den digitale revolusjonen som noe man vil se på som del av prosjektet. Internett ble av mange betraktet som et egalitært fristed. I stedet har det ført til enorm overvåkning, kontroll og inngrep i folks frihet.

– Vi befinner oss i en situasjon med en tiltakende begrensning av menneskelige friheter, selv om det tilsynelatende ser ut til at vi blir mer og

mer frigjorte. Vi vil se på paradokser som dette. Det at likhetsprosesser kan ha begrensende effekt, eller tilfeller der det ser ut som om begrensninger er frigjørende, vil stå sentralt i prosjektet, forklarer Kapferer, som mener at tradisjonelle samfunnsteorier ikke nødvendigvis tar høyde for slike paradokser og nyanser.

Han påpeker at det finnes stadig nye former for utilsiktet undertrykkelse, som for eksempel forandringer i arbeidslivet etter den digitale revolusjonen, hvor arbeidets natur har forandret seg.

– Jeg tror at det kommer til å oppstå mange egalitære protestbevegelser etter hvert, men de kommer ikke til å ha en velordnet og koordinert struktur slik at de får en veldig stor innflytelse, slik for eksempel fagforeningene har hatt, mener han.

Kapferer er blitt tildelt et såkalt Advanced Grant fra Det europeiske forskningsrådet (ERC) for dette forskningsprosjektet. Med seg på laget har han førsteamanuensis Bjørn Enge Bertelsen, også han ved UiBs Institutt for sosialantropologi.

Forsker på nye protestbevegelser

– Noe av det som også interesserer oss er for eksempel hvordan urbane protester globalt sett har blitt svært mangfoldige, men likevel homogene, sier Bjørn Enge Bertelsen.

Han forteller at det tidligere ofte var snakk om urbane protester som var knyttet til politiske partier, til politiske protestbevegelser eller til fagforeninger. Dette var gjerne enhetlige politiske bevegelser og organisasjoner med klart definerte ideologiske mål.

– I dag ser vi protestbevegelser som er veldig ulike, i den forstand at de tar opp i seg en rekke ulike politiske orienteringer og elementer. Globalt ser man at urbane protestbevegelser leker med det karnevalsaktige, som utkledning, rollebytter og bruk av humor. Ofte er det «hodeløse» bevegelser som mobiliserer via SMS

« Mange egalitære bevegelser faller ikke inn under vestlige oppfatninger av likhet og ulikhet. »

og sosiale medier, forklarer Bertelsen.

Han viser til Mosambik-opptøyene i 2008, 2010 og 2012 som typiske eksempler. Der stjal protestbevegelsen statlige maktsymboler og snudde opp ned på dem. Iført politihjelmer, okkuperte demonstrantene offentlige steder i et karnevalistisk rollebytte.

– Her ser man eksempler på at man ikke lenger mobiliserer gjennom de tradisjonelle organisatoriske politiske strukturene. Samtidig som det var et politisk motivert opprør mot staten, var det samtidig fylt med humor og lek. Til og med politi som var satt ut som vakter, ble plutselig deltakere i demonstrasjonen mot høyere matpriser og korrupsjon.

Som del av prosjektet skal Bertelsen se på urbane protestbevegelser og sammenligne fremveksten av moderne protestbevegelser i Afrika og Sør-Amerika. Han vil studere ulikheter mellom disse, men samtidig se på fellestrekk på tvers av konti-

nenter. Ikke minst vil forskerne se på hvordan slike bevegelser inspirerer hverandre.

Menneskerettighetene begrenser

Ved å forske på det som skjer på gaten mener forskerne at også vedtatte sannheter, som de universelle menneskerettighetene, blir utfordret.

– Diskursen om menneskerettighetene illustrerer et hovedpoeng i prosjektet vårt. Nemlig at Europa og Nord-Amerika har vært, og er, sentrum for en oppfattelse av likhet som så distribueres rundt omkring i verden, forklarer Bertelsen.

Derfor vil forskergruppen rundt Kapferer prøve å flytte likhetsbegrepet bort fra menneskerettighetsdiskursen, fordi den skaper en universell debatt om likhet som bidrar til å underminere eller tilslore likhetstenkning som faller utenfor det rådende paradigmet.

– På mange måter har de vestlige menneskerettighetene begrenset likhetsdiskursen. Det finnes mer enn én måte å forstå likhet og ulikhet på. Et problem ved diskursen er at den vestlige tankegangen om likhet er knyttet til individet. Dette skaper ▶

Førsteamanuensis Bjørn Enge Bertelsen, Institutt for sosialantropologi, UiB. FOTO: KIM E. ANDREASSEN

«KARNEVAL» I LONDON: En mann med Guy Fawkes-maske foran opprørspoliti, som forbereder seg på å fjerne Occupy-demonstranter utenfor St. Pauls katedral i London i februar 2012. FOTO: DYLAN MARTINEZ/REUTERS/NTB SCANPIX

«KARNEVAL» I MOSAMBIK: En gutt «leker» politi og poserer foran et brennende bilvrak i Maputo i september 2010. FOTO: SERGIO COSTA/AFP PHOTO/NTB SCANPIX

mindre handlingsrom for politikk og andre måter å organisere samfunnet på, sier Bertelsen, som mener at dagens likhetsdebatt begrenser seg til retten til politisk deltakelse på etablerte politiske arenaer.

– Vi vil utfordre det som andre har gjort før oss ved å se på hvordan diskursen om menneskerettigheter nedfeller seg konkret i lokale kontekster, men også hvordan det passer med kulturelle og politiske bevegelser lokalt.

Reduktiv økonomisk tenkning

I Vesten har likhetstankegangen i stor grad vært redusert til økonomiske spørsmål. Bertelsen mener egalitære idealer strekker, og bør strekke seg, langt utover dette.

– Et av målene med prosjektet er å utfordre en forenklet oppfattelse av likhet og egalitarianisme som man finner i økonomiske og sosioøkonomiske målestokker. Likhet er mye større enn økonomi alene, sier han.

Forskerne vil følgelig også se kritisk på den marxistisk-materialistiske tankegangen som ligger i bunnen av mye likhetstenkning i dag, og der man opererer med arbeidstakere og klasseskiller. For når hele måten

« I Vesten blir likhetstankegang ofte redusert til økonomiske spørsmål. »

å tenke arbeid på er i endring, stemmer ikke det nye kartet nødvendigvis med det gamle ideologiske terrenget.

– Vi skal gå gjennom mange av de klassiske teoriene som har dannet grunnlaget for vår forståelse av samfunn og likhet. Vi spør om teoriene til tenkere som Rousseau, Karl Marx, Mikhail Bakunin og Alexis de Tocqueville fremdeles er relevante, sier Bertelsen.

Likhetsprinsippet i Vesten er i stor grad blitt redusert til rettigheter og tjenester som forhandles mellom stat og individ. Forskerne mener det går an å forestille seg likhet og egalitarianisme på helt andre måter; som i religiøse fellesskap, rituelle sammenhenger, utopisk tenkning, kulturelle og litterære uttrykk eller kjønn.

– Dette er størrelser som ikke fanges opp når en reduserer alt til en teknokratisk rettighets- og ytelsestankegang som i stor grad er basert

på økonomi. Det er viktig å utfordre et slikt likhetsprinsipp, mener Bertelsen.

Selvkritisk geriljaantropologi

Forskningsprosjektets metode har allerede fått sitt eget begrep: Geriljaantropologi.

– Vi skal utfordre samfunnsmakten og få folk med maktposisjoner i samfunnet til å reflektere over egne idealer. Det å være en geriljaantropolog betyr å innta en radikalt kritisk holdning, sier Bruce Kapferer.

Forskerne vil også se på akademias maktposisjon og utøve selvkritikk mot eget fagfelt – antropologien. Antropologer har lenge hatt en idé om at det vestlige samfunnet er lagdelt og har en rekke hierarkiske avhengighetsforhold og dermed er bygget på ulikhet. På den andre siden har antropologien gjerne betraktet jeger- og sankersamfunn og såkalt fjerde verdensbefolkning (urbefolkninger) som frie og egalitære.

– Antropologien har ofte gått ut på å gjøre det fremmede kjent og det kjente fremmed. Vårt mål er å gjøre det fremmede fremmed igjen gjennom dette radikale prosjektet, slår Bjørn Enge Bertelsen fast. ◦

FAKTA

Geriljaantropologi

- Forskningsprosjektet *Egalitarianism: Forms, Processes, Comparisons* ledes av professor Bruce Kapferer.
- Prosjektet stiller spørsmål omkring hvordan større ulikhet skaper skillelinjer i samfunnet, både i Europa og globalt.
- Gjennom prosjektet vil Kapferer og et internasjonalt forskerteam studere egalitære strukturer og prosesser og hva som underbygger disse.
- Forskerne omtaler selv arbeidsprosessen sin som «geriljaantropologi».
- I august 2013 fikk Kapferer et såkalt Advanced Grant fra Det europeiske forskningsrådet (ERC).
- Prosjektet varer i fem år.
- Professor Knut Rio og førsteamanuensis Bjørn Enge Bertelsen er også tilknyttet prosjektet. I tillegg skal det ansettes to postdoktorer, fire doktorgradsstudenter og én vitenskapelig assistent; i tillegg vil en rekke andre forskere og ph.d.-studenter være tilknyttet prosjektet i Bergen eller ved institusjoner i utlandet.
- Les mer om prosjektet: egalitarianism.no
- Les mer om sosialantropologi ved UiB: uib.no/antro

ERC-stipender ved UiB

Advanced Grant fra Det europeiske forskningsrådet (ERC) er et stipend med inntil fem års varighet. Dette blir tildelt fremragende forskere for prosjekter som er ambisiøse, banebrytende og innovative. I tillegg til Bruce Kapferer er det seks andre UiB-forskere som for tiden er mottakere av et slikt stipend.

En kur mot diabetes

Hvilken rolle spiller kosthold og genetikk i utviklingen av fedme og diabetes? Dette er et av spørsmålene professor Pål Rasmus Njølstad ved KG Jebsen Senter for Diabetesforskning forsøker å finne et svar på, basert på hans studier av barn og mødre i Norge.

Organismer i havet

Det fins millioner av orsma organismer i én liter vann og vekselvirkningen mellom dem er kompleks. Professor Frede Thingstad i forskningsgruppen Marin mikrobiologi ved Institutt for biologi søker en bedre forståelse av hvordan denne samhandlingen mellom organismer i havet fungerer.

Urmenneskets symboler

Professor Christopher Henshilwood ved Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap (AHKR) leder prosjektet TRACSYMBOLS. Hans arkeologiske funn i Sør-Afrika har kastet nytt lys på hvordan urmennesker tilpasset seg klimaendringer og hvilken lærdom vi kan trekke av dette i dag.

Koblet til verdensrommet

En av de viktigste oppgavene til professor Nikolai Østgaard er å se på hvordan jorden elektrisk er koblet til verdensrommet. Han leder forskningssenteret Birkeland Centre for Space Science (BCSS) ved Institutt for fysikk og teknologi. BCSS er også et Senter for fremragende forskning (SFF), utpekt av Norges forskningsråd.

Algoritmene hjelper deg

Bruker du en søkemotor for å finne byens beste restaurant? Lar du bilens GPS fortelle deg hvor du skal kjøre til venstre for å komme til parkeringshuset? Bekymret for om pengene dine er trygge når du bruker nettbank? Høyst sannsynlig er det en algoritme som hjelper deg. Utvikling av nye matematiske teorier for å tilby bedre algoritmer er kjernen i forskningen til professor Fedor Fomin ved Institutt for informatikk.

Høre stemmer

Schizofreni kan få deg til å høre stemmer i hodet. Men hvor kommer disse stemmene fra? Det er én av forskningsgåtene professor Kenneth Hugdahl ved Institutt for biologisk og medisinsk psykologi forsøker å besvare. Han leder også fMRI-gruppen i Bergen. fMRI er en forkortelse for *functional magnetic resonance imaging*. Les Hubrointervjuet med Kenneth Hugdahl på side 12-15.